

МНЕМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ АСОЦІАТИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Запропонована нова методика навчання іноземних мов за допомогою використання методу асоціативних символів.

Ключові слова: *метод асоціативних символів, молодший шкільний вік, сприйняття іншомовного навчального матеріалу.*

Предлагается новая методика обучения иностранным языкам с помощью использования метода ассоциативных символов.

Ключевые слова: *метод ассоциативных символов, младший школьный возраст, восприятие учебного иноязычного материала.*

There is presents one of the most effective and productive method of teaching English for younger pupils — the method of associative symbols.

Key words: *method of associative symbols, younger pupils, mastering the English language.*

Період шкільного дитинства є найсприятливішим для вивчення іноземної мови. Пластичність механізму засвоєння мови дітьми раннього віку, імітаційні здібності, природна потреба в пізнанні нового, відсутність так званого «мовного бар'єру» — усе це є унікальним фундаментом для успішного опанування учнями молодших класів іноземної мови.

Слід визнати, що зміщення початку вивчення іноземної мови на шкільне дитинство — важливий, проте ще не повністю використаний резерв для вирішення проблеми підвищення ефективності навчання.

Відповідно до основних Західноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти з урахуванням нормативних документів, рекомендованих Радою Європи, відбувається реорганізація іншомовної освіти в Україні. З 2012 р. вивчення іноземної мови впроваджується з першого класу. Початкову освіту, зокрема методику викладання іноземної мови, слід зосередити на підвищенні рівня розвитку учня. Саме в молодшому шкільному віці починається формування школяра як мовної особистості. Але, на жаль, нині не розроблено ефективної методики, яка б повною мірою відповідала цим вимогам, задовольняла вчителів та учнів [4].

Уважаємо, що одним з основних способів вирішення цієї проблеми може бути застосування асоціативного навчання в процесі вивчення іноземної мови з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів початкової школи.

В основі асоціативного навчання — асоціативне засвоєння матеріалу, тобто опанування його через асоціації.

Поняття «асоціація» виникло дуже давно й пов'язане з іменами Арістотеля і Платона. Так, уже Платон говорив про випадки пригадування за схожістю й суміжністю. Арістотель же стверджував, що образи, які виникають без видимої зовнішньої причини, є продуктами асоціацій. Саме його вважають засновником першої класифікації асоціацій: асоціації за схожістю, асоціації часової послідовності й асоціації за контрастом [6].

В експериментальних дослідженнях і на практиці ідеї асоціанізму активно використовуються для пояснення законів пам'яті (Г. Еббінгауз), під час діагностики патологічних змін психіки (Е. Крепелін, Е. Бейлер), у дослідженнях мотивації та психоаналізу (З. Фрейд, К. Г. Юнг) та ін. [3].

У ХХ ст. відбувається асиміляція ідей асоціанізму різними напрямами та школами в психології, а його основні принципи критично переосмислюються. Загальноприйнятою стає думка про те, що «асоціація — це взагалі не стільки «механізм», скільки явище, — звичайно, фундаментальне, — яке саме потребує пояснення та розкриття його механізмів» [5].

Лінгвістичне зацікавлення асоціаціями розпочалося набагато пізніше та пов'язане з виникненням психолінгвістики. Психологічний підхід до мови чітко окреслився вже в дослідженнях лінгвістів другої половини ХІХ ст., так званому психологічному мовознавстві.

Відомий психолінгвіст Наом Хомський наголошував, що ми народжуємося зі здатністю засвоювати будь-яку мову швидко та без проблем і зберігаємо цей талант приблизно до 11-12 років. За умов правильної організації навчання діти молодшого шкільного віку, не знаючи граматичних правил, можуть дуже швидко опанувати іноземну мову до рівня елементарного володіння, оскільки чутливість цих дітей до засвоєння мов є дуже високою, адже в цей період можливе стрімке вироблення мовленнєвих навичок.

Як відомо, молодший шкільний вік характеризується значними якісними змінами, які відбуваються в розвитку пам'яті дитини. І коли діти приходять до школи, вони вже можуть мимовільно запам'ятовувати. Однак це вміння є недосконалим. Так, першокласник часто не пам'ятає, що йому задано додому, хоча легко і швидко нотує в пам'яті те, що цікаво, що викликає в нього надмірні почуття. Пам'ять кожної людини, який властиві загальні закономірності розвитку, має і свої особливості. Зазвичай, пам'ять поділяють на зорову, слухову, смакову, дотикову, а також рухову (моторну) залежно від органу чуття, через який відбувається сприйняття матеріалу.

Цілком очевидно, що учні краще засвоять матеріал, якщо його сприйняття буде пов'язане з роботою різних аналізаторів, оскільки кожен зможе використовувати найрозвиненіші органи відчуття.

Відповідно до цього всіх учнів можна поділити на аудіалів, візуалів, кінестетиків. Переважання певного виду пам'яті — індивідуальна особливість пам'яті людини. Залучаючи різні аналізатори учнів, учитель водночас розвиває недостатньо виражені типи пам'яті, тому що схильність школяра до використання під час запам'ятовування тих чи інших видів сприйняття не є вродженою та постійною. Відомо, що пам'ять формується і змінюється в процесі навчання та розвитку. Однак слід зауважити, що під час сприймання аналізатори взаємодіють між собою. За визначенням психологів, більшість учнів мають змішаний тип пам'яті, тому в навчальному процесі вчитель повинен оптимально поєднувати різні її види.

Інколи доводиться спостерігати, з якою легкістю дитина запам'ятовує фрази з мультфільмів, рекламних роликів. А скільки зусиль їй слід докласти для того, щоб запам'ятати віршик чи правило. До того ж, вивчений віршик дитина забуває через тиждень-два, а улюблені фрази пам'ятає місяцями. Справа в тому, що діти сприймають і запам'ятовують інформацію через світ образів. У першому разі основою для запам'ятовування став яскравий образ, а в другому — нав'язана дорослими інформація.

«Золотим» правилом для вчителя, який навчає іноземної мови молодших школярів, має стати настанова про те, що на уроці іноземної мови обов'язково повинні використовуватися унаочнення [1]. Одним із видів наочності є асоціативні символи, які надають можливості максимально замінити постійно зростаючу кількість наочних матеріалів різноманітними символами. Будь-яке унаочнення, доцільне і з дидактичного, і з методичного поглядів, — ефективний засіб впливу на пам'ять і засвоєння навчального матеріалу молодшими школярами, адже пріоритетним у цьому віці є образне мислення.

Образ допомагає краще зрозуміти і запам'ятати матеріал. Саме вчитель може стимулювати учнів до використання образів. У разі правильного використання слова й образу в поясненні вчителя на уроці підкріплюється позитивна роль образу в процесі запам'ятовування іншомовного лексичного матеріалу.

Образ — це результат і ідеальна форма відображення світу у свідомості людини. Образ на рівні пізнання — відчуття, сприйняття, уявлення; на рівні мислення — поняття, судження. Образами виступають практичні дії, мова, різноманітні знакові моделі. За змістом образ є об'єктивним настільки, наскільки він адекватно відображає об'єкт.

Основна причина порівняно легкого опанування іншомовної лексики дітьми раннього віку криється в особливостях їхнього психічного розвитку, насамперед в особливостях розумової діяльності. Чим раніше починається адекватне, грамотне навчання, тим

кращим буде подальший інтелектуальний розвиток дитини. Модернізація системи сучасної початкової освіти потребує особливої уваги до засобів та дидактичних методів навчання іноземної мови.

Одним із таких методів, на нашу думку, є метод асоціативних символів, використання якого допомагає учням долати багато труднощів у засвоєнні англійської мови принципово новим способом.

Метод асоціативних символів — це мова рухів, жестів, міміки; нашого тіла, кодова мова уявлень та асоціацій. Різноманітні ігри, створені на основі образних, графічних і звукових асоціацій, надають можливості учням без особливих зусиль набувати комунікативних навичок іноземної мови.

Метод асоціативних символів допомагає вирішити одну з базових проблем навчання іноземної мови — збереження в пам'яті мовного матеріалу. Опанування чужої мови відбувається завдяки звичній для дітей особистісній діяльності за допомогою рухів, жестів, міміки, імітування та доведення до автоматизму написань і промовлянь певних мовленнєвих зразків у відповідних ситуаціях, що спрощує механізм засвоєння. Водночас учні виконують спільні ігрові дії з дорослим або самостійно, перевтілюються в різноманітні образи, розігрують пантоміму та часто промовляють хором.

Точність наслідування, як визначають психологи В. І. Андрієвський та І. О. Зима, цілком захоплює дитину, приносить їй насолоду, викликає приємні емоції, чого не можна сказати про підлітків [2]. Вивчення нової мови для них — цікавий, радісний процес, який не втомлює.

Метод асоціативних символів передбачає вивчення іноземної мови через імітацію, максимально наближену до реальності. Це ігровий метод, який поліпшує сприйняття і відтворення інформації, базуючись на властивому кожній дитині вмінні уявляти й фантазувати. Завдяки яскравій дитячій уяві створюються образи будь-якої лексичної чи граматичної одиниці. Дитина значно швидше запам'ятовує іноземне слово, якщо воно пов'язане з конкретним образом або дією.

За допомогою мови рухів, жестів та міміки намагаємося змодельовувати будь-яку навчальну ситуацію. Наприклад, зображуємо ліс і разом з дітьми продовжуємо обігрувати всі дії: бігаємо, стрибаємо, граємо з м'ячем, із друзями, збираємо гриби, ягоди, квіти, катаємося на велосипеді; коментуємо, що бачимо в лісі: дерева, кущі, траву, квіти, різноманітних звірів тощо.

Таким чином діти, перш ніж проговорити слова, обігрують їх, зображаючи їх рухами, жестами, мімікою. Роль ведучого на початковому етапі виконує вчитель. Головне — це те, що навчання в грі та фантазії зовсім не обтяжує дитину, а, навпаки, переключає її на діяльність правої півкулі головного мозку, яка відповідає за розвиток

образного мислення. А це означає, що дитина відпочиває, без утоми осмислює великий обсяг інформації, тобто вчиться граючись.

Відомо, що кожна людина мислить не рідною мовою, а кодовою мовою уявлень і асоціацій. Щоб дитина легко запам'ятовувала потрібні слова і вислови, в неї повинна виробитися відповідна асоціація.

Використання асоціативних символів, створення умов, максимально наближених до життєвих ситуацій, уможливають мимовільне запам'ятовування мовного матеріалу, наближають процес вивчення іноземної мови до невимушеного сприйняття матеріалу. Рідна мова використовується лише для пояснення асоціативних символів.

Навчання за методом асоціативних символів наближує вивчення іноземної мови до природного. Діти виконують рухи, зображують предмети й озвучують їх одночасно. Це надає змоги отримати швидкий результат, полегшує роботу вчителя, навчає дитину мислити відразу іноземною мовою, сприяє вільному і легкому засвоєнню нових слів, адже відомо, що людина запам'ятовує: 10% того, що читає; 20% — того, що чує; 30% — того, що бачить; 50% — того, що бачить і чує одночасно; 70% — того, що проговорює, і 90% — того, що робить і промовляє одночасно.

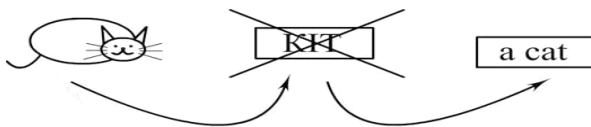
Ефективність методу асоціативних символів полягає в чіткому виробленні символів, які стандартизовані й адаптовані до шкільного віку і шкільних умов. У процесі роботи вчителі разом з учнями можуть імпровізувати, вносити свої зміни та доповнення в розробку символів. Діти, зазвичай, із захопленням беруть участь у цьому процесі.

Цей метод надає можливості вчителеві формувати в учнів автоматизовані навички володіння англійською мовою, оскільки дитина значно швидше запам'ятовує іноземне слово, якщо воно пов'язане з конкретним образом або дією.

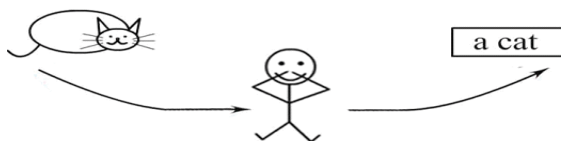
Упровадження лексичних одиниць не має на меті їх негайного запам'ятовування і відтворення, а передбачає поетапне опрацювання матеріалу. Систематичне повторювання, яке забезпечується методом асоціативних символів — основа формування лексичних навичок учнів.

Важливою умовою заняття є швидкий темп. Матеріал подається інтенсивно (часто), але ненав'язливо, майже непомітно для свідомості учнів. Гра створює такі умови, коли іноземна лексика запам'ятовується автоматично, мимовільно завдяки частому повторенню в той час, коли учень захоплений самим процесом гри. З використанням методу асоціативних символів на ранньому етапі вивчення іноземної мови немає необхідності постійно використовувати метод перекладу для семантизації нової лексичної одиниці.

Наприклад, кіт у дітей асоціюється з українським словом «кіт» і навпаки. Тому руйнується зв'язок у ланцюжку кіт — cat.

Використання вчителем наочності значно поліпшує процес запам'ятовування, адже в дітей добре розвинена зорова пам'ять. Проте з накопиченням навчального матеріалу постійне використання наочності стає неможливим. Використання символів-образів помітно полегшує роботу педагога і сприяє кращій семантизації слів. Наприклад, у разі одноразової демонстрації на уроці символічного образу кота (вусів) і називання його «cat», а не «кіт» у дитини створюється асоціативний зв'язок між символом-образом і його словесним звучанням, тому не виникає проблем із відтворенням цієї лексичної одиниці.

Основними принципами навчання дітей за методом асоціативних символів є:

- відповідність навчального матеріалу віковим особливостям молодших школярів, рівня їх фізичного, інтелектуального й психічного розвитку;
- комунікативна спрямованість, що сприяє формуванню в учнів умінь практично володіти іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування в усній і письмовій формах;
- діяльнісний підхід у навчанні, що забезпечує мовленнєву компетентність;
- забезпечення систематичності й тематичної організації навчального процесу;
- доступність через поступове підвищення складності;
- повторюваність навчальних процесів, що сприяє поглибленню знань;
- особистісна орієнтація через забезпечення високого рівня зацікавленості навчанням;
- науковість як обґрунтування процесів та результатів.

Основна мета навчання іноземної мови молодших школярів (за методом асоціативних символів) — формування елементарної іншомовної комунікативної компетенції, якостей, необхідних для

засвоєння мінімального обсягу знань і вмінь. Це надає змоги молодшим школярам набутися вмінь слухати та розмовляти, достатніх для мовленнєвого контакту зі співрозмовником, долучитися до діалогу, отримувати й передавати елементарну інформацію, пов'язану зі змістом спілкування. Крім того, визначені завдання сприятимуть повноцінному і різносторонньому розвитку учнів, реалізації ними особистого досвіду, опануванню основ іншомовного спілкування.

Методичні завдання методу асоціативних символів — робити процес вивчення іноземної мови бажаним, цікавим, захоплюючим, що в результаті:

- формує позитивне ставлення учня до навчання,
- розширює мовні можливості учнів у межах комунікативного мінімуму;
- наближає процес вивчення іноземної мови до невимушеного спілкування;
- залучає мовленнєвий досвід спілкування рідною мовою для перенесення його на спілкування іноземною мовою і, навпаки,
- виховує позитивні риси характеру, моральні якості, культуру спілкування;
- ознайомлює учнів з елементами соціокультури країн, мова яких вивчається.

Отже, навчаючись за методом асоціативних символів, учні мають можливість зрозуміти й запам'ятати порівняно велику кількість лексичних одиниць і мовних структур. Мимовільне засвоєння унеможливорює перевантаження пам'яті молодших школярів, оскільки навчальний матеріал сприймається без значних інтелектуальних і фізичних зусиль.

Список літератури

1. Бідюк І. В. Психологічні основи навчання іноземної мови у початковій школі / І. В. Бідюк (Електронний ресурс). — Режим доступу: http://www.glavnyk.com.ua/PG_UKR_20_04_2004.htm). — Назва з екрана.
2. Василенко М. Граючись-вигаємо / М. Василенко // Іноземні мови в навчальних закладах. — 2003. — №1. — С. 104–106.
3. Горошко Е. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента / Е. Горошко. — М. : Ин-т языкознания РАН, 2001. — 316 с.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. д-ра пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. — К. : Ленвіт, 2003. — 273 с.
5. Психологический словарь / под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. 2-е изд. — М. : Педагогика-Пресс, 1996. — 440 с. — С. 26.
6. Сахарный А. А. Введение в психолингвистику: курс лекцій / А. А. Сахарный. — Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1989. — 184 с. — С. 90—91.

Надійшла до редколегії 03.01.2013 р.